

Особливості процесу доктринальної ідентифікації п'ятидесятників у незалежній Україні: становлення системи богословської освіти

У статті проаналізовано процес становлення системи освіти християн віри євангельської в період незалежної Української держави. Здійснена спроба виявити здобутки в цій царині.

Ключові слова: п'ятидесятники, богословська освіта.

In this article, the process of the formation of the educational system of Christians of evangelical faith since the independence of Ukraine has been analyzed. An attempt is made to identify achievements in this field.

Key words: Pentecostals, theological education.

П'ятидесятницький рух в Україні відомий з 1920-х рр. Сьогодні за чисельністю громад серед протестантських напрямків він посідає друге місце після баптизму й на початок 2012 року загальною кількістю 2717 громад (27,2% від загальної кількості протестантських громад України) [5]. Будучи важливою складовою частиною сучасного євангельського руху, п'ятидесятницька Церква займає значне місце в духовному і суспільному житті народу.

Функціонування цієї течії в незалежній Україні нерозривно пов'язане з процесом її доктринальної ідентифікації, що включає проблему становлення системи духовної освіти. Трансформації в цій сфері відбивають загальний процес еволюції п'ятидесятницького руху в новітню добу та його спроби адекватно відповісти на суспільні виклики. Невдалі спроби домогтися державної акредитації учбових установ спонукали ряд духовних закладів ХВС піти на активне зближення з Болонським процесом у складі Євро-Азійської Акредитаційної Асоціації (ЄААА). Втім намагання добитися визнання дипломів духовних закладів з боку держави не припиняються й сьогодні. Основною перешкодою в цьому процесі є переконання ряду

фахівців про неспроможність цих закладів на даному етапі їх становлення реалізовувати такий рівень вищої освіти, який би відповідав вимогам на державну акредитацію.

Мета даної розвідки полягає в тому, щоб проаналізувати процес становлення системи освіти християн віри євангельської в період незалежної Української держави й спробувати виявити досягненні нею за цей час здобутки.

Відтак, об'єктом дослідження виступає п'ятидесятницький рух в незалежній Україні, предметом – процес становлення системи духовної освіти цього руху.

Проблема розвитку навчальних закладів ХВС в Україні є новою для історіографії. Стан п'ятидесятницької освіти в перехідний від тоталітарного до демократичного суспільства період частково знайшло відображення у працях В. Мельник (Любащенко). Історичний та інституційний аспекти пізньопротестантських навчальних закладів в новітню добу висвітлені у доробку М. Мокієнка. Загальні характеристики стану п'ятидесятницької освітньої системи подаються у шостому томі «Історії релігії в Україні» за ред. П. Яроцького.

Загалом, попри зростання інтересу до проблеми, вона має ще багато недосліджених аспектів. Більшість існуючих досліджень з теми в цілому тяжіють до узагальнень, до розгляду системи духовної освіти пізніх протестантів сукупно, що відкриває потребу до проведення вузькопрофільних розвідок у цій царині. Ураховуючи також, що сама п'ятидесятницька освіта на сьогодні перебуває в динамічному розвитку, ця стаття присвячена розкриттю процесу становлення системи духовної освіти християн віри євангельської у новітню добу й виявленню її здобутків на даному етапі.

Умови буття п'ятидесятницького руху в тоталітарній радянській державі, коли він існував під жорстким тиском пропагандистських, адміністративних і каральних органів, був відірваним від світових центрів,

позбавлений богословської літератури, унеможливлювали формування ним власної цілісної системи освіти й продуманої теологічної традиції. Разом з тим зазначені умови сформували в окремому сегменті даного руху негативні стереотипи в відношенні науки. До цього ж, і притаманна для п'ятидесятництва схильність акцентувати на важливості або й визначальності для віри суб'єктивного духовного досвіду, спричинили неоднозначне ставлення до академічного розвитку богослов'я у п'ятидесятницькому середовищі в нових умовах на початку 90-х рр..

Багато віруючих з пересторогою поставилися до навчання, особливо, в духовних закладах. Хтось ще розглядав ці заклади як засоби маніпуляції церквою з боку держави. Інші, універсалізуючи авторитет Святого Писання у питаннях віри, розглядали ці установи як небезпечні осередки поширення «людської науки» (на противагу «Божій науці»). Ще інші підходили до питання освіти цілком прагматично. Пастор з Тернопільщини Федір Рощенюк наводить поширене на той час стереотипне міркування: «Що школа дасть? Треба корову пасти – буде молоко; треба йти в поле орати, сіяти, жати – буде хліб» [15, с.107].

Подібні підходи до богословської освіти підкріплялися відповідними біблійними текстами, які сприймалися в ізольованому від контексту герменевтичному прочитанні. Так, твердження: «Не багато-хто ставайте, брати мої, учителями, знаючи, що більший осуд приймемо» (Якова 3:1) або: «Вони завжди вчаться, та ніколи не можуть прийти до пізнання правди» (2 Тимофія 3:7) тлумачилися як заклик до ігнорування освіти, або її безрезультатності в духовному житті віруючого [1, с.30].

Разом з тим серед п'ятидесятників було немало і таких, котрі прагнули навчатися. Ще за роки радянської влади вони намагалися отримати вищу освіту. На той час середню освіту мала переважна більшість, але шлях до здобуття вищої блокувався зі сторони існуючої влади [6, с.184-185]. І все ж окремим віруючим вдалося здобути її. Так, багатодітна сім'я Кузнецових – батьки і діти, – всі отримали вищу освіту. А батько, Матвій Іванович, став

навіть кандидатом медичних наук. Він викладав у Тернопільському медичному інституті [15, с.108]. З настанням незалежності України такі особи в громадах п'ятидесятників виступали ініціаторами належної організації духовної освіти.

Насамперед, розробки і літературної формалізації потребувала доктрина, що на зламі політичних режимів в Україні охарактеризувалася фрагментарністю й значною узагальненістю. Як вірно зауважувала В. Мельник, конфесіональне оформлення п'ятидесятницького руху «вимагало відповідного теологічного обґрунтування». В його ж ході неминуче мав відбутися процес «раціоналізації релігійної віри, поступовий відхід від окремих неоформлених або просто спірних ідей, їх нормалізація, придання більш чітких формулювань, а також упорядкованість усіх елементів символу віри, їх більш поглиблена інтерпретація» [10, с.58].

Однак, не менш актуальною постала й проблема теологічного виховання священнослужителів громад й інших активних їх членів хоча б до уже існуючого рівня богословської формалізації віровчення. Ці два стратегічні завдання – підготовка духовних працівників та розвиток богослов'я – було вирішено реалізувати через розвиток системи теологічної освіти [17, с.1; 18, с.1].

Недостача потенцій власних освітніх центрів в перші роки після деструкції тоталітарного режиму змусила християн віри євангельської адаптувати у своїх громадах зарубіжні навчальні програми. Одними із перших стали курси Міжнародного Заочного інституту (МЗІ) та Біблійного інтернаціонального інституту (БІІ). Згодом з'явилася програма Російсько-українського біблійного інституту (РУБІ), що, незважаючи на назву, також мала закордонне походження й стала найпоширенішою серед п'ятидесятників. Реалізація цих курсів, що часто здійснював відповідальний за відділ освіти при обласному об'єднанні церков ХВС або підготовлений інструктор з програми, певною мірою дозволила заповнити вакуум, що існував в освітянській сфері новостворених п'ятидесятницьких союзів. Ці

програми мали характер церковної освіти й охоплювали усіх бажаючих членів церкви. Зручна форма проведення дозволила охопити чимало вірних, особливо з числа неофітів. Так, за програмою МЗІ 1994 року навчалось 194 групи з 1763 студентами. Заочна програма РУБІ на той час охоплювала 175 груп із 2836 студентами [12, с.76]. До кінця 90-х рр.. ефективність цих програм вичерпано (крім РУБІ) і їх перестали застосовувати.

Першим навчальним закладом Всеукраїнського Союзу Церков Християн Віри Євангельської-п'ятидесятників (ВСЦХВЄП) став Рівненський Біблійний інститут очно-заочної форми навчання, зареєстрований у держаних органах 1991 року. У 2001 році він був перейменований у «Рівненську Духовну Семінарію і Академію». Сьогодні цей навчальний заклад проводить навчання на трьох факультетах: церковного служіння, музичного служіння, християнської освіти. Першими викладачами семінарії були відомі як американські, так і українські в еміграції професори Джордж Батсон, Ігор Білас, Фред Смольчук, Леонід Якобчук, Авраам Байбл, Стів Дуррасов, Микола Пекун, Павло Демітраж, Бертон Пірс, Пен Кларк, Девід Хакет, Євген Сміт [16].

1991 року стараннями єпископа М. М. Камінського та за сприяння пастора В. Шилі з однієї з церков Сан-Бруно (Норвегія) і доктора теології С. Мельничука та С. Ватрич з місії «Майстерз Фаундейшн» м. Торонто (Канада) було засновано також Коростенський Біблійний коледж (КБК). У 2001 році у ньому відкривається заочна форма навчання з двома факультетами – «пасторським» і «лідера музичного служіння». 2003 року КБК перейшов на трирічне стаціонарне навчання з видачею диплому «Бакалавр Церковного служіння». Нині більшість п'ятидесятницьких церков Житомирщини має своїми служителями випускників КБК [9, с.3].

У 1993 році ВСЦХВЄП у співпраці з Асамблеями Божими США було засновано Київський Біблійний інститут (КБІ) як вищий навчальний заклад Союзу ХВЄ України. Першим ректором КБІ був обраний С. В. Озеруга, а деканом – місіонер Асамблей Божих США Г. Грей. В 1995 році в цьому

навчальному закладі було розпочато реалізацію трьохрічної стаціонарної програми підготовки бакалаврів теології, що, у порівнянні з аналогічними програмами інших учбових закладів, вирізнялася високим академічним рівнем [14, с.2]. 2002 – відкривається чотирьохрічна програма заочного навчання рівня бакалавра за спеціальностями «пасторське служіння» та «християнська педагогіка». В 2003 році КБІ отримує статус кандидата у ЄААА, а 2007 року – повну акредитацію в цій Асоціації. 2008 року КБІ відкриває 2,5-річну заочну програму жіночого служіння, а 2011 – таку ж програму місіонерського служіння [8].

1999 року Львівським обласним об'єднанням церков ХВЄ у співпраці з церквами Канади як стаціонарний навчальний заклад було відкрито Львівську Богословську Семінарію (ЛБС). З 2000 року починає функціонувати її очно-заочне відділення. У жовтні 2002 року ЛБС стає кандидатом в члени ЄААА, а з 2008 – отримує акредитацію програми «бакалавр богослов'я» та «бакалавр пасторського служіння». В процесі акредитації знаходиться магістерська програма. Проводиться інтенсивна робота над розробкою програми дистанційного навчання. Семінарія системно працює над відкриттям заочних філіалів у різних регіонах України, Росії та США (на сьогодні їх налічується 18). Так, у 2007 році вперше в історії становлення духовної освіти українського п'ятидесятницького руху відкрився філіал від ЛБС в місті Сіетл, штат Вашингтон, де богословські дисципліни викладають переважно українські викладачі. Нещодавно відкрито філіал для емігрантів із пострадянського простору в Іспанії [7].

Крім названих вище у ВСЦХВЄП функціонують також Євангельська Теологічна Семінарія (ЄТС, м. Київ), Київська Богословська Семінарія «Благодать та істина», Тернопільська Біблійна семінарія [20], Нововолинський інститут, Чернівецька Біблійна семінарія, Дніпропетровський Біблійний коледж, а також місіонерські школи в Одесі, Луцьку, Слов'янську, Кременці. [6, с.240]. Загалом на 1.01.2012 року у

ВСЦХВСП функціонувало 17 духовних навчальних закладів з 971 слухачем [5]. 8 з них реалізують програму бакалаврату, 3 – програму магістратури.

Головним учбовим закладом СВЦХСВУ постає Українська Євангельська Теологічна Семінарія (УЄТС або УЄСБ – Українська Євангельська Семінарія Богослов'я) із двома філіалами – у Полтаві й Красному Лучі [6, с.246]. Її початок поклала діяльність Міжнародного Заочного Інституту в січні 1991 року в Києві, яка була оформлена у Вищу Духовну Школу (ВДШ). У 1993 році на рівні сертифікату була затверджена однорічна навчальна програма цієї школи. В 1996 році ВДШ перейменовується в УЄТС. 2003 року відкривається очно-заочна форма навчання. 2007 – затверджується магістерська програма «Перетворююче керівництво». 2010 року семінарія відкрила навчання за двома новими однорічними програмами для молоді – «Становлення» та «Основи християнського душеопікунства», а 2011 року – «Музичне служіння і богослов'я» [19]. УЄТС акредитована Європейською Асоціацією Теологічної Освіти і є членом Всесвітнього Євангельського Товариства. Це дає їй можливість ділового спілкування з провідними християнськими університетами й семінаріями Європи й Америки. Сертифікати УЄТС визнаються Асоціацією Теологічної Освіти, що дає можливість студентам продовжувати навчання за кордоном [6, 246].

Перша спроба систематизації свого віровчення в нових умовах ОЦХВЄ країн СДН і Балтії була зроблена в Рибницькому Біблійному Коледжі (Молдова) в середині 90-х рр.. В Україні базовим закладом для теологічної підготовки служителів з 1999 року стає Криворізький Біблійний Коледж. З 2002 року, коли Державним комітетом України у справах релігії реєструється Статут Українського Центру ОЦХВЄ, згідно цього статуту розпочинає свою роботу відділ освіти. 2003 року на його діловому засіданні у м. Бровари (Київська обл..) піднімається питання про відкриття для потреб Церкви Біблійного Інституту. Для цього шестеро працівників направляються на навчання у ЄТС за програмою магістра теології, інші в цей час навчаються у

КБІ за програмою бакалавра теології. Як результат, 2005 році в м. Вінниця розпочинає функціонувати Українська Теологічна Семінарія (УТС), а 2009 року в м. Кривий Ріг відкривається Криворізький Біблійний Інститут, на базі котрих ОЦХВС систематизує і розвиває своє віровчення та забезпечує теологічну підготовку працівників громад [2, с.74-87]. Навчання в цих навчальних закладах проводиться у заочній формі за програмами бакалавра теології [13, с.399].

Аналізуючи проблему доктринальної ідентифікації вітчизняного п'ятидесятництва у досліджуваний період, можна прослідкувати у ньому наступні процеси:

1. Перші етапи становлення академічної духовної освіти вітчизняних п'ятидесятників у новітню добу охарактеризувалися переважаним використанням закордонних навчальних систем і програм, а також функціонуванням за рахунок матеріальної допомоги із Заходу [13, с.395-396]. До створення майже кожного освітнього закладу були причетні одновірці з-за меж України. І серед викладачів переважали місіонери із західних країн [11, с.302]. З розвитком же потенціалу вітчизняних навчальних установ, накопиченням академічного досвіду утворилася можливість перекладення освітньої системи на національну основу. Поштовхом же до цього, крім інших чинників, стала орієнтація на ЄААА, стандарти якої для отримання членства передбачали наявність у викладацькому складі закладу 25% викладачів – громадян пострадянського простору, причому за п'ять років ця складова повинна була зрости до 55%, а згодом до 75%. Ураховуючи також те, що асоціація здійснювала акредитацію лише тих програм, які виробляють навчальні заклади, а не адаптуються із закордонного аналога, вона стала значним стимулом до націоналізації духовної освіти пізньопротестантських конфесій України, зокрема, п'ятидесятницької [12, с.85].

2. Розвій теологічної освіти п'ятидесятників у посттоталітарний період потягнув за собою необхідність систематизації, поглиблення і літературного оформлення свого віровчення. І знову брак досвіду і

кваліфікацій в цьому питанні зумовили необхідність застосувати богословські напрацювання з-за кордону. Відтак, теологічна підготовка працівників у закладах християн віри євангельської здійснювалася переважно на основі перекладеної літератури. В останні ж роки у п'ятидесятницькому співтоваристві України з'явилося ряд історичних, богословських та соціально-етичних праць національних авторів. Новий рівень літературної доктринальної ідентифікації засвідчило видання ВСЦХВЄП 2011 року посібника для церковної освіти «Засади віровчення Церкви ХВЄ України», у якому на належному богословському рівні аргументуються основи теоретичного богослов'я союзу і принципи християнського праксису [3].

3. За період незалежності Української держави система духовної освіти вітчизняних п'ятидесятників помітно розвинулася в напрямку теології й відповідності стандартам державної освіти. У 90-х рр.. в навчальних закладах переважали короткотермінові програми, що мали за мету сформувати євангелістів, місіонерів та служителів церков. При цьому нерідко мало місце довільне перейменування таких курсів та шкіл у коледжі, семінарії, інститути, що не відображало реального прогресу в навчальному закладі, а лише декларувало його наміри стати центром релігійної освіти. Як наслідок, відбувалася девальвація наукових ступенів і звань, що присвоювали у цих закладах. Так, відомі випадки, коли звання бакалавра присвоювали за два року заочної програми [8, с.396]. Однак з часом у ряді закладів ці програми справді були розвинуті до рівня бакалавра і магістра, диференціювалися за вузькими спеціалізаціями, вийшли за межі власне теології і включили в себе ряд загальноосвітніх дисциплін (філософія, психологія, соціологія, історія України, давньоєврейська, грецька, англійська мови), перетнули деномінаційні кордони й поклали початок розвитку академічного богослов'я. Це було обумовлене намаганням відповідати на виклики перманентного вітчизняного суспільного контексту й тенденції національної освіти. Крім цього, входження частини навчальних закладів ХВЄ до ЄААА передбачало досягнення стандартів, орієнтованих на вимоги

Болонської угоди, з котрею активно зближується ЄААА. За сподіванням ініціаторів цього процесу, зближення з європейськими освітніми стандартами дозволить богословським закладам в майбутньому домогтися визнання з боку держави [12, с.89].

Відтак, процес доктринальної ідентифікації п'ятидесятницького руху в умовах демократичної держави виявився складним і суперечливим й пройшов шлях від переважання переконання про недоцільність навчання до ствердження його необхідності; від переважання іноземного фактора в освітній системі до перекладення її на національну основу; від обмеження теологічного навчання короткотерміновими місіонерськими курсами до появи навчальних закладів рівня бакалаврату й магістратури, що орієнтуються на спільноєвропейські освітні стандарти. На сьогодні, за словами старшого єпископа найбільшого п'ятидесятницького союзу України М. Паночка, розвиток духовної освіти у п'ятидесятницькому русі є одним із пріоритетних напрямків роботи [4].

Отже, п'ятидесятницька освіта в новітню добу продемонструвала неабияку гнучкість і здатність відповідати на виклики часу. Втім, основне її завдання – досягнути дійсно академічного рівня вищої освіти й визнання з боку держави – ще попереду. Її перспектива залежить з одного боку від загального поступу вітчизняного п'ятидесятницького руху, а з іншого – від темпів визнання Українською державою загальноєвропейських освітніх стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вознюк В. Культурно-освітня та добродійна діяльність ЦХВСУ: Магістерська робота. – Національний університет «Острозька Академія», 2009. – Особистий архів автора. – 91 с.
2. Гура В. Формирование вероучения и богословского образования ОЦХВЕ Украины: история, теологический анализ и перспективы развития: Магістерська робота. – Львівська Богословська Семінарія, 2010. – Особистий архів автора. – 140 с.
3. Засади віровчення Церкви Християн Віри Євангельської України: Навчальний посібник. – К.: Відділ освіти ЦХВСУ, 2011. – 200 с.
4. Інтерв'ю зі старшим єпископом Всеукраїнського Союзу Церков Християн Віри Євангельської М. С. Паночко. Записане 3.04.2012 р. м. Київ. Тривалість бесіди 1 год. 20 хв.
5. Інформаційний звіт Мінкультури за 2011 рік "Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні"». – Режим доступу:
http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1034%3A1&catid=51%3Astats&Itemid=79&lang=uk
6. Історія релігій в Україні: у 10-ти т. // Редколегія: А. Колодний (голова) та ін.. Т. 6. Пізній протестантизм в Україні (п'ятидесятники, адвентисти Свідки Єгови) / За ред. П. Яроцького. – К.-Дрогобич: Сурма С., 2008. – 632 с.
7. Історичний нарис. Сайт Львівської Богословської Семінарії. – Режим доступу: <http://lts.lviv.ua/main/history/>
8. Київський Біблійний інститут. – Режим доступу:
http://www.kbi.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=71
9. Лисюк В. Історія коледжу // Коростенський Біблійний Коледж. Інформаційний бюлетень. – 2006. – С. 3 – 4

10. Мельник В. І. П'ятидесятництво: нові тенденції. – К.: Товариство «Знання» УРСР, 1988. – 48 с.
11. Мокієнко М. Євангелізаційно-місіонерська діяльність пізніх протестантів в Україні (1988-2004 рр.) // Форум 20. Двадцять лет религиозной свободы и активной миссии в постсоветском обществе: Итоги, проблемы, перспективы евангельских церквей. – К.: Дух и литера, 2011. – С. 295-312
12. Мокієнко М. Пізній протестантизм в Україні: інституційний та суспільно-політичний аспекти (1991–2004 рр.): Дис. канд. іст. наук: 07.00.01. – Запоріжжя, 2007. – 225 с.
13. Мокієнко М. Розвиток євангельських навчальних закладів в Україні: умови та здобутки // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник Інституту релігієзнавства – філії Львівського музею історії релігії. Книга II. – Львів: Логос, 2006. – С. 392-401
14. Нечипорук А. 10 років Божої праці в КБІ // Вісник КБІ. – 2003. – №11. – С. 2
15. Рошенюк Ф. Перша Тернопільська церква християн віри євангельської. – Тернопіль, 2003. – 178 с.
16. Сайт Рівненської духовної семінарії-академії. Заснування семінарії. – Режим доступу: www.rdsa.at.ua
17. Статут Київського Біблійного інституту Всеукраїнського Союзу Церков Християн Віри Євангельської П'ятидесятників. Зареєстрований 27.08.2001.– Архів КБІ. – 10 с.
18. Статут Львівської богословської семінарії при Львівському Обласному об'єднанні Церков ХВС. Зареєстрований 15.03.1998. – Архів ЛБС. – 9 с.
19. Украинская Евангельская Семинария Богословия. История. – Режим доступу: <http://www.ucts.net/seminariya/istoriya.html>
20. Церква Християн Віри Євангельської України. Відділ освіти. – Режим доступу: <http://chve.org.ua/vidilu/osvitu>